

УДК 378.015.31.78

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.13>

О. В. ЯРМОЛЮК

викладач хорового диригування циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: oyarmolyuk@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-7238-0522>

В. А. ШКОБА

заслужений працівник освіти України, завідувач відділення

музичного мистецтва та фізичної культури, викладач-методист,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: vshkoba@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0003-0441-2363>

А. В. СТЕПАНЮК

викладач диригентсько-хорових дисциплін циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: astepanyuk@lpc.org.education

<https://orcid.org/0000-0002-2359-4687>

ХОРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття «менеджмент» міцно увійшло в наше повсякденне та професійне життя, а основні засади менеджерської діяльності вже активно застосовуються в освітній та мистецькій галузях. Сьогодні традиційна система освіти потребує реорганізації, оскільки теперішні реалії вносять певні корективи у фахову підготовку здобувачів вищої та передвищої освіти, диктують нові потреби та запити для майбутніх фахівців.

Наукове дослідження висвітлює актуальність впровадження основних засад хорового менеджменту в процес фахової підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014.13 середня освіта (музичне мистецтво).

У статті розглянуто основні складові успішної диригентської діяльності, серед яких диригентсько-мануальна техніка, вокально-виконавська та інструментальна майстерність, здатність до інтерпретації музичного матеріалу, особистісні якості керівника (авторитетність, комунікативність, емпатія, чітка громадянська та суспільна позиція). Також окреслено ключові менеджерські функції, які виконує диригент у колективі, зокрема забезпечення матеріально-технічних умов, організація соціокультурної діяльності та фінансової підтримки, створення психологічно-емоційного клімату, популяризація та просування хору в мережі Інтернет.

Обґрунтовано важливість симбіозу цих функцій в єдине ціле та поєднання їх із суміжними дисциплінами, що не мають зв'язку з музичним мистецтвом. Майбутні фахівці, зокрема ті, що працюватимуть з мистецькими колективами в закладах дошкільної, загальної середньої чи вищої освіти, повинні вміти застосовувати ці якості організатора й менеджера на практиці.

Життя в нових реаліях змушує шукати нові креативні підходи до формування та надання освітніх послуг. Тому головним завданням для кожного педагога сьогодні є пошук нових методів роботи зі студентами, акцентування важливості менеджерських функцій у професійній діяльності. У застосуванні набутих знань та вмінь на практиці в різних хорових колективах важлива також робота із соціальними мережами та цифровими платформами, використання досвіду українських колег та світової спільноти.

Ключові слова: менеджмент, хоровий менеджмент, диригент, хормейстер, хоровий колектив, вокально-хорове виконавство.

Поставлення проблеми. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, глобалізація, диджиталізація освітніх та мистецьких процесів, умови ринкової економіки вимагають від закладів вищої освіти орієнтації на потреби ринку, вміння проводити підприємницьку, маркетингову й менеджментську діяльність не лише теоретично в академічних умовах, а й застосовувати їх на практиці у відносинах з іншими суб'єктами суспільства.

Менеджментська діяльність впроваджена в різні галузі нашого повсякденного життя, певні елементи ми активно використовуємо у своїй професійній діяльності. Вживаючи слово «менеджер», більшість людей ототожнюють його з образом керівника нового покоління, який використовує у своїй роботі сучасні методи управління.

Мистецтво управління, управлінська культура стають вирішальними чинниками, що забезпечують успіх реформ. Ринок освітніх послуг потребує не лише простих виконавців, а й генераторів творчих ідей, професіоналів, які спроможні відповідати за стан справ та забезпечувати його прогресивний розвиток.

Кожен студент повинен бути готовим до проявів своїх організаційних якостей у майбутній професійній діяльності, тому підготовка майбутніх фахівців – складний, багатокомпонентний процес, що включає теоретичні, практичні знання, вміння та навички. Цикл підготовки студентів до майбутньої професійної реалізації складається з різних дисциплін, проте всі вони здебільшого спрямовані на розвиток музичних здібностей, вокально-хорових навичок, знання елементарної теорії музики, історії українського та світового музичного мистецтва, практичну роботу.

Крім того, формування та впровадження основних організаційних та керівних засад, менеджменту в хоровому колективі лишається поза увагою навчальних програм. Саме тому ми наголошуємо на важливості впровадження цих основ у процес фахової підготовки з дисциплін «Хорове диригування», «Практична робота з хором» та «Хоровий клас».

Випускник, починаючи трудову діяльність, натрапляє на певні труднощі, адже формування хорового колективу потребує не лише базових музичних знань і таланту, а й менеджерських

здібностей. Починаючи від етапу формування складу колективу, його репертуарної та концептуальної політики, до професійної концертної діяльності – все супроводжується певними організаційними моментами, до яких молодий спеціаліст повинен бути готовий.

Аналіз попередніх досліджень. Висвітлення засад формування диригентсько-хорової техніки можна простежити у працях М. Колесси, К. Пігрова, П. Муравського, Л. Шумської, Л. Костенко, О. Бенч, А. Лашенка, П. Ковалика, А. Козир, А. Кречківського та інших. Проблеми управління самодіяльними хоровими колективами розглядали А. Анісімова, Ю. Пучко-Колесник, З. Богун, С. Горбенко, Л. Шаміна та інші.

Основну частку публікацій, що висвітлюють засади організаційної діяльності чи хорового менеджменту, складають праці Д. Бодді, Д. Дороті, Н. Краснокутської, М. Мескона, Е. Піляліна, С. Роджерса.

Метою статті є розгляд основних засад професійної компетентної менеджментської діяльності в хоровому колективі, їх упровадження у фахову підготовку здобувачів вищої освіти.

Результати та дискусії. Менеджмент – вид управління; діяльність, спрямована на перетворення вихідної ситуації в бажану. Це – функція, вид діяльності керівництва з людьми в різних організаціях, а також галузь людських знань, які допомагають здійснити цю функцію [Осовська, Юшкевич : 180]. Т. Мостенська зазначає, що менеджмент – це не окрема дисципліна, а міждисциплінарна область, що включає в себе науку, досвід, ноу-хау, які збагачуються управлінським мистецтвом. Мистецтво управління можна розглядати як використання наукового симбіозу задля досягнення мети діяльності організації та отримання бажаних результатів на основі узгодження дій багатьох людей [Мостенська : 23].

Термін «менеджмент» часто ототожнюють з терміном «управління», але між ними є певна відмінність. Управління – цілеспрямована дія на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин. Об'єктом може бути як людина чи колектив, так і автомобіль, технічна система, комп'ютерна мережа, літак тощо. Менеджмент зосереджений виключно на управлінні людьми (праців-

никами, колективами працівників, групами, організаціями тощо). Отже, менеджмент – це цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей [Кузьмін, Мельник].

Сучасний хоровий колектив сьогодні виступає як один структурний підрозділ, створений задля чіткої мети – репрезентації українського та світового вокально-хорового мистецтва. Проте шлях від вивчення музичного матеріалу до репрезентації включає в себе безліч етапів, серед яких менеджментська діяльність є провідною. Отож сьогодні він потребує компетентного художнього керівника, хормейстера чи диригента незалежно від того, чи це навчальний, студентський, аматорський чи професійний колектив.

Керівництво хоровим колективом – надзвичайно структурний та багатокомпонентний процес, що включає в себе виховну, художньо-виконавську, організаційну, менеджерську та керівну функції, забезпечує подальший розвиток хору та його учасників, їхню творчу реалізацію, культурно-просвітницьку діяльність. Окрім цього, завданням диригента є вибір репертуару та концепції колективу, репетиційний аспект та підготовка до виконання, пошук та організація платформ для здійснення концертної діяльності, репрезентація колективу в Україні та за її межами, піар та реклама колективу в соціальних мережах та багато іншого.

Враховуючи нинішні реалії (глобалізація, пандемія, фінансова криза, війна в Україні), завдання для кожного керівника значно ускладнилися, адже роль менеджерського аспекту суттєво зростає в діяльності кожного хормейстера, зумовлена необхідністю створювати умови для успішної діяльності та розвитку хорового колективу.

Кожен освітній заклад ставить собі за мету підготовку кваліфікованих та професійних кадрів, компетентних фахівців, які не просто мають у своєму арсеналі набір відповідних умінь та навичок, а є різносторонніми креативними особистостями, які вміють приймати рішення та нести відповідальність за них, можуть організувати колектив та відкриті до нової інформації, яка сьогодні доступна з різних джерел.

Фахова підготовка студентів у педагогічних закладах освіти різного рівня (коледж, університет, інститут) є надзвичайно різноманітною. Спеціальність 014.13 середня освіта (музичне мистецтво) для підготовки керівника певного музичного колективу (здебільшого, вокально-хорового) пропонує певний цикл спеціальних дисциплін, до яких потрібно віднести:

- хорове диригування (диригування);
- постановку голосу (вокал);
- музичний інструмент;
- хорознавство;
- практична робота з хором;
- хоровий клас;
- хорове та комп'ютерне аранжування та багато інших.

Усі вони певним чином спрямовані на розвиток диригентсько-мануальної техніки, вокально-виконавської та інструментально-концертмейстерської підготовки, фахової ерудованості, художньо-творчого мислення, здатності до інтерпретації та ін. За період навчання студент, а згодом – майбутній керівник, повинен успішно оволодіти диригентською технікою, вокальними та інструментальними навичками, практичними навичками репетиційної роботи, сценічною майстерністю; вміти підбирати музичний репертуар, вивчити його з колективом, зробити гідний мистецький продукт і презентувати його у концертному виконанні.

Справжній диригент (хормейстер, художній керівник, регент) – це симбіоз вродженого таланту (музичний слух, пам'ять, уява), набутих умінь і навичок (музична професійна освіта) та менеджерських якостей.

Менеджмент культурно-мистецької сфери розглядають як процес планування організації, мотивації, контролю та координації, спрямований на досягнення певної мети [Boddy, Paton : 208]. Організація менеджменту в галузі мистецтва – доволі молоде питання, тому дослідження у сфері діяльності творчих музичних колективів, що орієнтовані на виконання класичних зразків української чи зарубіжної музики, вкрай обмежені. Відносно широко в останній період студіюються питання менеджменту в галузі шоу-бізнесу: предметом аналізу стають питання підготовки музикантів – керівників художньо-мистецьких колекти-

вів, характеристика сфери діяльності майбутніх менеджерів та специфіки їх здійснення.

Спираючись на праці та дослідження різних учених та науковців, а також власний досвід, можемо виокремити основні функції, актуальні для менеджменту хорового колективу, а саме:

- формування складу учасників (співачи, концертмейстери);
- забезпечення матеріально-технічних умов для колективу (репетиційна база, допоміжний інвентар, костюми, транспорт);
- організація соціально-культурного аспекту діяльності (концерти, гастролі, конкурси та фестивалі);
- репетиційний та підготовчий аспект (підбір та вивчення музичного репертуару);
- забезпечення гідного концертного виконання;
- створення та підтримка сприятливого морально-психологічного клімату в колективі;
- популяризація та реклама, налагодження зв'язків з громадськістю;
- організація фінансової підтримки хорової діяльності (меценатство, спонсорство, патронаж).

Хоча функцій та завдань чимало, однак менеджментська чи організаційна діяльність часто лишається «за бортом» навчальних програм та робочих планів. Деякі навчальні заклади й зовсім не акцентують уваги на цих якостях, лишаючи це на самостійну роботу кожного студента.

Робота з професійним хоровим колективом значно відрізняється від роботи з аматорським, навчальним чи іншим колективом. Професійний хор, як правило, забезпечений певними матеріальними умовами (репетиційна база, нотний та допоміжний матеріал, костюми та аксесуари, графік концертних виступів, організація гастрольної діяльності та інше). Також варто зазначити, що професійні колективи мають окрему посаду менеджера чи концертного директора, який займається вирішенням усіх організаційних питань. Та, звісно, кожен професійний музичний колектив має певну фінансову підтримку від меценатів, спонсорів чи просто заможних слухачів, які цінують хорове мистецтво. Диригент у такому колективі може сповна насолодитися мистецькою складовою своєї роботи та займатися виключно музикою [Ма Сью : 62].

Складніше в роботі з іншими хорами, наприклад, аматорськими, церковними, навчальними, шкільними чи студентськими. У такому колективі всі організаційні функції (а їх чимало) лягають на плечі керівника. Тобто посада та сама – але роботи вдвічі, а інколи й втричі більше. Тому, працюючи зі студентом, готуючи його до керівництва хоровим колективом, викладачі повинні враховувати цей аспект та націлювати здобувача освіти на різносторонню роботу, що включає в себе формування різних вмінь та навичок, подекуди зовсім не пов'язаних з музичним мистецтвом, диригуванням чи теорією музики [Ма Сью : 63].

Проте, варто зазначити, що працюючи над формуванням організаційних якостей, слід враховувати психолого-емоційну складову цього питання. Адже психологічна готовність диригента, його комунікація, вміння спілкуватися з різними людьми, ерудованість, емоційний інтелект відіграють ключову роль у формуванні менеджерських навичок.

Зокрема, в роботі над твором з хоровим колективом суттєве значення набуває контакт диригента з виконавцями: саме ці відносини стають визначальними в хорі. Концентрація уваги співаків, їхня реакція та чутливість, готовність до роботи з диригентом – усе це запорука вдалого творчого процесу. Диригент повинен враховувати, що кожен учасник колективу – окрема особистість, яка має свій характер, настрій, мотивацію, професійну підготовку – і все це, безумовно, впливає на створення мистецького продукту.

Психологічно-емоційний клімат у колективі – першочергове завдання для керівника. Важливу роль відіграють особистісні якості керівника хору: його тактовність, авторитетність, здатність до встановлення особистісних, ділових і творчих відносин, повага до співаків, пошук компромісу в деяких ситуаціях, людяність, емпатія. Не менш важливе значення складають і морально-етичні принципи, життєва та громадянська позиція керівника – особливо сьогодні, під час масштабної війни проти української держави та її народу.

До всього вищесказаного варто додати ще один важливий аспект – уміння популяризувати та просувати свій хор. Інтернет, соціальні мережі, цифрові платформи – все це,

безумовно, допоможе презентувати колектив. І диригент, звісно ж, повинен уміти це робити – або принаймні розбиратися в ключових аспектах та розуміти, кому можна делегувати цю функцію.

Враховуючи досвід пандемії коронавірусу, коли очні зустрічі, репетиції та концерти були під заборонаю, безліч колективів почали активно займатися своїми соціальними мережами. Створювалися сайти колективів, організовувалися репетиції та виступи на цифрових платформах (zoom, google meet, youtube) та багато іншого. Слід додати, що безліч хороших колективів України активно використовують соціальні мережі зараз для збору коштів на потреби Збройних сил України, організовують концертні виступи онлайн та офлайн, продають цифрові записи виконання музичних творів і нотний матеріал.

Висновки. Мистецтво завжди потребуватиме якісного вдосконалення освітньої системи підготовки відповідних фахівців. Музично-педагогічна освіта в Україні базується на вікових сталих засадах, традиціях певних діячів,

виконавців та шкіл хорового виконавства, що стали основою для підготовки студентів.

Діяльність керівника аматорського чи професійного хорового колективу багатопрофільна, оскільки поєднує в собі різноманітні функції та завдання. Базовими серед них є музично-технічна, виконавсько-інтерпретаційна, навчально-виховна, прогностична та менеджерська функції, які в сукупності повинні сформувати психологічно здоровий колектив, що виконує та створює якісний музичний продукт і презентує його різними способами в Україні та за її межами.

Щоб реалізувати все це на практиці, потрібно дещо змінити вектор підготовки майбутніх керівників у системі фахової підготовки. Зокрема, акцентувати увагу на організаційних якостях під час занять з дисциплін професійного циклу або ж виокремити хоровий менеджмент в окремий предмет. Освіта майбутніх фахівців має забезпечувати повний комплекс навичок і вмій, які становлять основу для здійснення успішної професійної діяльності з урахуванням сучасних реалій та попиту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту : підручник. Київ : Академвидав, 2003. 416 с.
2. Ма Сюй. Методичні засади підготовки іноземних студентів у ВНЗ України до керівництва хоровими колективами : дис. ... к-та пед. наук : 13.00.02 / Півден. нац. пед. ун-т. ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2015. 236 с.
3. Менеджмент /за ред. Новак В. О., Луцький М Мостенська Т. Л. Г., Ільєнко О. В. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 758 с.
4. Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор-Видавництво, 2006. 356 с.
5. David Boddy, Robert Paton. Management: An Introduction. FT Press, 2005. 727p.

REFERENCES

1. Kuzmin O. Ye., Melnyk O. H. (2003). *Osnovy menedzhmentu [Basics of management]: pidruchnyk*. Kyiv : Akademvydav, 416 s.
2. Ma Siui (2015). *Metodychni zasady pidhotovky inozemnykh studentiv u VNZ Ukrainy do kerivnytstva khorovymy kolektyvamy [Methodological principles of training foreign students in universities of Ukraine to lead choral groups]: dys. ... k-ta ped. nauk : 13.00.02 / Pivden. nats. ped. un-t. im. K. D. Ushynskoho*. Odesa., 236 s.
3. *Menedzhment [Management] (2012). / za red. Novak V. O., Lutsyki M Mostenska T. L. H., Iliencko O. V.* Kyiv : Kondor-Vydavnytstvo, 758 s.
4. *Osovska T. V., Yushkevych O. O. (2006.). Ekonomichnyi slovnyk [Economic dictionary]*. Kyiv : Kondor-Vydavnytstvo, 356 s.
5. David Boddy, Robert Paton (2005). *Management: An Introduction*. FT Press, 727 p.

O. V. YARMOLYUK

Lecturer of Choral Conducting at the Department of Methodology of Music Education and Vocal and Choral Training,

Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: oyarmolyuk@lpc.ukr.education

https://orcid.org/0000-0001-7238-0522

V. A. SHKOBA

Honored Worker of Education of Ukraine,

Head of the Department of Musical Art and Physical Culture,

Lecturer-Methodologist,

Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: vshkoba@lpc.ukr.education

https://orcid.org/0000-0003-0441-2363

A. V. STEPANIUK

Lecturer of Conducting and Choral Disciplines at the Department of Methodology of Music Education and Vocal and Choral Training,

Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: astepanyuk@lpc.org.education

https://orcid.org/0000-0002-2359-4687

CHOIR MANAGEMENT AS A COMPONENT OF UNDERGRADUATE STUDENTS’ PROFESSIONAL ACTIVITY PREPARATION

The concept of “management” has firmly entered our everyday and professional life, and the basic principles of managerial activity are already actively applied in the educational and artistic fields. Today, the traditional education system needs reorganization, as current realities make certain adjustments to the professional training of students of higher and pre-higher education, dictate new needs and requests for future specialists.

The scientific study highlights the relevance of implementing the basic principles of choral management in the process of professional training of students of higher education in the specialty 014.13 secondary education (musical art).

The article examines the main components of successful conducting activity, including conducting-manual technique, vocal-performing and instrumental skills, ability to interpret musical material, personal qualities of the leader (authority, communication, empathy, clear civic and social position). The key managerial functions performed by the conductor in the collective are also outlined, including the provision of material and technical conditions, the organization of socio-cultural activities and financial support, the creation of a psychological and emotional climate, popularization and promotion of the choir on the Internet.

The importance of the symbiosis of these functions into a single whole and their combination with related disciplines that are not related to musical art is substantiated. Future specialists, in particular those who will work with art groups in preschool, general secondary or higher education institutions, should be able to apply these qualities of an organizer and manager in practice.

Life in new realities forces us to look for new creative approaches to the formation and provision of educational services. Therefore, the main task for every teacher today is to find new methods of working with students, emphasizing the importance of managerial functions in professional activity. Working with social networks and digital platforms, using the experience of Ukrainian colleagues and the world community is also important in applying the acquired knowledge and skills in practice in various choral groups.

Key words: management, choral management, conductor, choirmaster, choral group, vocal and choral performance.